

ZORA

**Glasilo katoliško-
narodnega dijaštva**

Leto XIII. Štev. 5.

Urednik M. Božič.

**Zora izhaja vsak mesec
20ega ter stane celo-
letna naročnina R 3'—,
:: za dijake R 2'—. ::**

Kat. tiskarna, Ljubljana.

Vsebina:

Val. Rožič:	
Slovensko dijaštvo, alkohol — bodočnost slovenskega naroda	65
V. P. k:	
Naš šolski program	67
V. M.:	
Ruska študentka	69
N. S.:	
Pomen tujih jezikov in narodna zavest. II.	71
Ivo Česnik:	
Študent Maks	73
Leopold Lénard:	
Beseda o naših literarnih razmerah	76
Glasnik:	
Iz „Zarje“. — Delo v „Danici“. — „Straža“ na Dunaju. — Bogoslovci v Gorici. — Češka	
Liga Akademicka v Pragi	78
Listek	78
Platnice.	
Dijaštvo in narodno delo. — „Omladina“ agitira za „Danico“. — Tiskovne pomote.	

Listnica uredništva.

Omladinašu, ki se je urezal. Morda bi bilo dobro, če bi se bil Omladinin urednik informiral pri svojem tovarišu, ki je lansko leto plesal na istem plesu, kjer so se letos dobro zabavali Daničarji, le s tem razločkom, da so nastopili Daničarji s slovenskimi trakovi, to v docela nemški družbi, ker so mnenja, da s tem jasno priznavajo svojo narodnost. Sumničenj in namigavanj smo vajeni od radikalne strani, saj ji je prešlo v meso in kri načelo: „Willst du nicht mein Bruder sein, so hau ich dir den Schädel ein“, a ne bo šlo tako lahko, morda se pripeti vam samim pri tem kaka nesreča.

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Frančiškanske ulice
brez pristavka: hotel Union — ker je dotični hotel samostojen del poslopja.

Uredništva se tikajoče stvari je pošiljati na naslov: Mirko
:: :: :: Božič, phil., Dunaj, IX., Waisenhausgasse 16/3. :: :: ::

Naročnina naj se blagovoli pošiljati potom čekov pošt. hran., ali pa po nakaznici na
upravništvo Zore, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ivan Podlesnik.

Dijaštvo in narodno delo.

Društvo „Sozialwissenschaftlicher Bildungsverein“ prireja večkrat vsem dostopna predavanja na dunajski univerzi, predavatelji so večina akademični izobraženci, tudi vseučiliški profesorji. Dasi se nikakor v vsem ne strinjamo z dostikrat konfuznimi nazori, ki se razvijajo na teh večerih, vendar opozarjamo naše dijaštvo nanje. Debate se udeležuje tudi dijaštvo in spoznati je naziranja ter obzorje te družbe — naraščaja judovske socialne demokracijske klike. Društvo samo je nad strankami, narodnostimi in konfesijami, a ne nudi toliko, da bi bilo vredno biti član društva, dasi vabilo k pristopu jako mnogo obeta.

Nedavno je predaval vseučiliški profesor dr. E. Reich o narodnem delu dijaštva ter zlasti poudarjal, naj dijaštvo predava o stvarih, kjer je popolnoma doma, zlasti pa vodi kurze, takozvane elementarne, t. j. o računstvu, naravoslovju itd. Društvo je sklenilo, da bo vodilo brezplačno take kurze za nemščino, računstvo, algebro, geometrijo in naravoslovne znanosti, dalje za stenografijo ter tečaje za analfabete. (Obrnimo to na naše razmere.) Poljudna predavanja imajo namen, podati tudi širšim slojem pridobitve moderne znanosti — seveda med pridobitve ni šteti razne podmene in teorije in nespametno bi se nam zdelo, razvijati pred prostim ljudstvom recimo evolucijsko teorijo o postanku človeštva. Primerna je predvsem zgodovina in geografija, dalje naravoslovje, ustroj države in njena uprava, literatura itd. O tem, menimo, dijak lahko predava, oziroma se kmalu lahko toliko uglobi v to stvarino, da se mu ni bati kakih ugovorov. Drugače pa je na poljih, kjer meri smer svetovni nazor, sem naj se poda dijak, le če je dobro, vsestransko podkovan.

O kurzih velja morda sledeče. Skoraj edini primerni čas za kurze je zimski čas, takrat je pa naše dijaštvo v tujini, da je težko kaj zapčeti z uspehom. Katoliško narodno dijaštvo se naslanja na obstoječa izobraževalna društva, kjer jih ni, skrbi, da se osnujejo. Juristi, ki so pozimi doma, lahko začno z elementarnimi kurzi, oni, ki gredo le za manj časa domov, prirejajo lahko manjše kurze ali le predavanja. Kjer še ni izobraževalnih društev, zlasti v manjših vaseh, bi morda kazalo prirejati zimske večere, podobne pogovorom pod lipo. Morda bi se dali tudi poleti voditi kurzi, vsekakor naj vprašanje o takih tečajih prerešeta „Slovenska dijaška zveza“ v razgovoru z vodstvom katoliškega izobraževalnega dela.

Opozoriti moramo pri tem na pomen stenografije. Za dijaka, ki misli nadaljevati svoje študije na nemški univerzi, je skoraj neobhodno potrebno, da zna nemško stenografijo, na srednjih šolah naj store profesorji svojo dolžnost in opozarjajo na to dijaštvo. Poučuje naj pa na slovenskih zavodih nemško stenografijo le slovenski profesor, ako je na razpolago.

Nečuveno je, da se goji pri nas tako malo slovenska stenografija, ki jo imamo. Krivda zadene pred vsem dijaštvo, ki bi moralo dati iz svoje srede učne moči. Kjer pa je dobiti učna moč, tam naj se da srednješolcem prilika izuriti se v domači stenografiji, in naj se na to opozarjajo. Ko bo dijaštvo samo izobraženo, bo mogoče zanesti to važno ekonomično pridobitev tudi med širše sloje.

Ni dolgo, kar je bilo čitati v časopisih, da je analfabetov odstotno najmanj med Čehi, primeroma jako mnogo še med Slovenci. Analfabetstvo se smatra dandanašnji za najboljši znak, da je prosveta še na jako nizki stopinji, to po pravici. Hrvatski akademiki so začeli na tem polju svoje narodno delo. O analfabetih med Slovenci je bilo še jako malo čuti, najprej je potreba, da se sestavi natančen seznam, kje in v kolikem številu se nahajajo analfabeti med Slovenci, potem bo šele možno govoriti o sredstvih. Obsojanja se nam bi zdelo vredno početje, da se dviga gotov del naroda na kar najvišjo stopnjo kulture, ostali del pa se pušča v nevednosti.

»Omladina« agitira za »Danico«. »Omladina« pravi, da je navedla že celo vrsto takih, ki so bili če ne drugače z najhujšimi represalijami pridobljeni za »Danico«. Pri tem ima to nesrečo, da spravi nekatere ožje tovariše v mučen položaj, ker mi lahko udarimo z istim orožjem. Zlasti pa jo diskreditira neprevidna drznost, s katero si zviža in iz trte vzorja dokaze za svoje trditve, da tako — ponosna na svojo taktiko — vara javno menenje, največ na podlagi izrabljanja in zavijanja privatnih pogovorov ali ponesrečenih eksperimentov svojega kombinatoričnega talenta. O drugem slučaju navedenem pod: kako se agitira za »Danico«, nam ni znano nič. To radikalcu sami dobro vedo, da »Danica« odklanja člane, ki ne prihajajo iz prepričanja, ista je vedno na stališču, da se agitira za njo, z razumom, ne z represalijami! Prvi slučaj pa kaže z redko jasnostjo vso ostudno zlobnost naših nasprotnikov. Dotični tovariš ni dobival le eno, temveč tri leta hrano v bolnišnici. Jezuit Ž. ni zahteval od podpiranca, da mora postati klerikalec, tudi ni zastavil vsega svojega vpliva pri vodstvu Elizabetne bolnice in dosegel, da je isto pritisnilo na bivšega podpiranca in mu očitalo »črno nehvaležnost«, ker je celo leto zastonj jedel, pa končno vendar ni šel v »Danico«: kajti dotični tovariš ne ve o nikakem niti ustnem niti pismenem pritisku, niti nagovarjanju. Ni res, da se je fant teh očitanj in morda še kakih drugih »groženj« zbal in — postal »Daničar«, ker dokler ni čital »Omladine«, niti »Daničar« ni bil niti ni nameraval koj postati iz nebitvenih razlogov. »Omladina« ga je dovedla do vstopa v »Danico«, ne pa represalijske. Nizko se nam zdi početje, da se napada brez dokazov one ljudi, ki izkušajo temu ali onemu dijaku pomagati iz bede. Mi si razlagamo to ravnanje naših nasprotnikov iz avtoingestije, morda si tudi ne morejo drugače razlagati dejstva, da je i takih, ki izpoznajo pravočasno versko indiferentnost in druge blage lastnosti naših radikalnih demagogov. Nam taka taktika radikalcev ni v škodo.

C.

Tiskovne pomote (v IV. zvezku „Zore“).

Str. 49 (citat iz Zupančiča) mesto: jermena čitaj: semena;

str. 50 (zadnji odstavek spisa) mesto: izreki čitaj: vzroki;

str. 51 (vrsta 11) mesto: delo čitaj: del;

str. 60 (vrsta 2) mesto: omejent čitaj: omejeni.

Objavljali bomo samo tiskovne pomote, ki motijo ali celo onemogočijo umevanje stavka (à la: »jermena zlata padajo«).

Slovensko dijaštvo, alkohol – bodočnost slovenskega naroda.

Val. Rožič.

Pred nedavnim časom je bila v oknu neke graške knjigarne razstavljena na ogled slika: Alkohol.

Slika nam predstavlja temno zakajeno, zanemarjeno gostilniško sobo. V kotu je štirioglasta miza, za katero sedita dva prijatelja — kralja alkohola. Njima nasproti pa stoji kralj alkohol sam. V roki drži polno steklenico „svoje sreče“ in z vidnim veseljem naliva trudnemu zemljanu svojega blagodejnega balzama v kozarec. Prvi prijatelj v kotu je že zaspal z zvrnjenim kozarcem v roki, a drugi gleda z alkoholnim pogledom in obrazom v alkoholni svet. Tega prizora se veseli kralj alkohol.

Ljudstvo je kljub hudemu mrazu kar trumoma postajalo pred sliko ter jo občudovalo. Posebno ženski spol se je v obilnem številu ustavljal pred sliko in mnoga žena je vpričo vseh izustila besede: To sliko, to podobo bi pač rada imela doma v sobi, potem bi bilo gotovo boljše.

Tudi jaz sem občudoval to sliko in nisem se je mogel nagledati in še vedno mi je pred očmi, še vedno se mi hoče režati v obraz — kralj alkohol.

Zatopil sem se v misli, šel dalje, hitel venkaj iz mesta v prosto, belo, mrzlo zimsko naravo. A misli na to sliko me niso ostavile.

Nehote mi je prišel na misel slovenski kralj — alkohol, ki dandanes najbolj prešerno vlada po naših lepih slovenskih krajih.

Kdo tako brzo in s takim uspehom uničuje slovensko ljudstvo v lepi ptujski okolici na Štajerskem kakor ravno kralj alkohol; kdo bolj kruto gospodari po naši divni gorenjski strani kakor ravno — naš najhujši sovražnik — moderni bog — kralj alkohol. In kdo je vladar v tužnem Korotanu? Zopet: kralj alkohol! — Saj mi je pravil tovariš, da je v nekaterih krajih tako popularen, da mati priliva pri zajutruku med kavo — žganja — in to jedo potem mali otroci, bodoči častilci tega modernega kralja.

In čuje se, ne, gola, a žalostna resnica je, da je cela ptujska okolica, posebno Haloze, že skoraj popolnoma v nemških rokah! In zakaj? Kralj

alkohol je osvobodil slovenske vinogradnike njih prelepih vinskih gor, a oni pa pijejo zdaj umetni sok — kralja alkohola, ki ga jim v tako obilni meri pridelujejo naši največji nasprotniki.

Kdo še ni občudoval naših slovenskih „špeharjev“ z Dravskega polja, s kako vztrajno in navdušeno požrtvovalnostjo se ob sobotnih tržnih dneh v Mariboru vdajajo vabljenosti in dobrotljivosti mokrega Veličanstva. Z eno besedo: po celi lepi, bogati slovenski domovini kruto gospodari in vlada naš največji sovražnik: kralj alkohol.

No, pa ni tako hudo, bode rekel kdo. — Na to odgovorim s sledečim dokazom, ki je eden najžalostnejših v zgodovini slovenskega naroda, a resničen.

Pred tremi leti sem govoril v Mariboru z zdravnikom dr. Bergmannom. Mož je Nemec po mišljenju, protestant po veri, a človekoljuben in pravičen do Slovencev. Govori tudi rusko in slovensko. Med drugim sva se menila tudi o alkoholu. Mož je namreč vnet pristaš protialkoholnega gibanja. Tožil mi je, bridko tožil približno takole:

„Čudno se mi zdi, da Slovenci tako malo storijo v odvrnitev preobilnega pijančevanja alkoholnih pijač. Glejte, ljudstvo je že skoro degenerirano radi preobilega uživanja alkohola. Najbolj je ta rana zasekana v kri in meso v Slovenskih gorah in na Dravskem polju okrog Ptuja. Povem vam iz lastne izkušnje, da največ bolezni, ki sem jih zdravil, so izvirale iz uživanja alkoholnih pijač. In vsak alkoholik pride k meni — potem šele — ko je že navadno prepozno. Smili se mi poznejši rod, ki bo trpel za grehe svojih prednikov. In pri tem še vsa družinska in gospodarska nesreča! — Čudim se le, da vaše slovensko izobraženstvo ničesar ne stori v tem oziru. V prvi vrsti so poklicani razumniki in duhovniki, da se preveliko uživanje opojnih pijač omeji, ustavi, oziroma prepove. Ako bo šlo to tako naprej, mi pravi naposled s solznim očesom, v 50 letih bo slovensko ljudstvo slovenskih vinorodnih in nevinorodnih krajev uničeno za vedno! — Životarilo bo še, a ne več živelo, pač pa pilo in izdihavalo v alkoholu!“

Zbolelo me je to v srce — in šel sem od prijaznega in odkritega zdravnika s trdnim sklepom, da vse svoje moči zberem ter jih posvetim bodočnosti slovenskega naroda.

In kdo naj bi lepšo in boljšo bodočnost slovenskega naroda oznanjal, kakor ravno naše nadebudno slovensko dijaštvo, ki je samo bodočnost naša! — Zato naj ta skromni članek velja današnjemu celokupnemu dijaštvu brez razlike političnih struj in verskega prepričanja. Če kje, v tej točki, na tem polju, na tem važnem torišču se lahko vsi združimo, lahko vsi delujemo za boljšo bodočnost slovenskega naroda.

Ni treba stremeti za popolnostjo, a stremiti moramo za tem, da kolikor mogoče odvrnemo naše ljudstvo od njegovega največjega sovražnika, od alkohola. Ljudstvo mora postati protialkoholnega duha, zmeren prijatelj alkoholnih pijač, ne pa največji in sistematičen uničevalec alkohola — in samega sebe ter celega slovenskega naroda!

Da se to zgodi, da se naše ljudstvo z gnusom obrne od alkohola, to je naloga slovenskega dijaštva, naloga sedanje in bodoče slovenske inteligence. Posebno dijaštvo na Štajerskem naj bi radikalno zastavilo nož na to perečo, globoko zevajočo rano, katero je treba izrezati, predno se zastrupi vsa kri. Srednješolska in akademična mladina naj resno in vztrajno premišljuje in tudi deluje na tem polju. Pri vseh narodnih slavnostih — od prvega likofa — do zadnje, najvišje narodne slavnosti — povsod naj se agitira, deluje za: zmernost, za protialkoholno gibanje, za boljšo bodočnost slovensko.

Beri slovenska javnost, beri slovensko dijaštvo o velikanskih uspehih, ki jih ima „Stajerčeva“ stranka v ptujski okolici. Kdo je neposreden vzrok, še bolj pa posreden, teh nemškutarskih uspehov na narodnem in gospodarskem polju? Z mirno vestjo lahko rečemo: kralj alkohol. Tu ima naše dijaštvo posebno na Spodnjem Štajerskem obsežno polje, kjer lahko radikalno pokaže, ali mu je res ljub. drag njegov lastni rod!

Apeliramo pa tudi na vso slovensko javnost, da se ne z nasmehom, ampak z resnostjo loti tega kočljivega vprašanja.

Kdaj bi imeli Slovenci že lahko vse srednje in visoke šole, če bi imeli ves oni denar, ki ga je pogoltnil kralj alkohol.

Zato: naše vrlo dijaštvo, združi se, zedini se ter skupno udari brez obotavljanja na skupnega močnega sovražnika slovenskega naroda: na kralja alkohola! Ako slovensko dijaštvo to stori, storilo bo neizmerno veliko za boljšo bodočnost vseh Slovencev. Torej na delo: Verba movent, exempla trahunt.

Naš šolski program.

V. P—k.

Zopet je prišel pripravi čas, da malo podrezamo v javnosti in vzbudimo speče duhove. Pred našimi očmi se gode tako važne stvari, da jih ne smemo pustiti kar tako mimo nas. Šolska vprašanja, ki so za nas Slovence tako žalostnega spomina, prihajajo zopet na dan. Vlada paktira in obljublja strankam kar preko nas. Tako se je moglo zgoditi, da dobi 15.000 Kočevarjev s prihodnjim šolskim letom svojo popolno gimnazijo in, da se priznajo italijanskim dijakom izpiti, napravljeni v Italiji, za veljavne tudi v Avstriji.

Čuditi se moramo, da se od naše strani v očigled tem dejstvom nihče ne zgane. Rano, ki nas prebivalce na jugu Avstrije tako silno boli in jo mi Slovenci huje občutimo kot le kdo, to rano hoče vlada enemu zaceliti, dočim mi mirno molčimo. Zato nam vlada tudi spolnuje zahteve po slovenskih srednjih šolah s tem, da te zavode vedno bolj in bolj ponemčuje!

Kdaj so postopali nemški profesorji z našimi dijaki tako brutalno, kot ravno sedaj. Slučaji v Celju in Mariboru kriče v nebo in morajo izzvati naš najostrejši nastop proti temu sestavu.

Ne odrekamo nikomur pravice do lastnih šol, saj sami vemo, kako jih mi potrebujemo, ali jeza nas mora prevzeti, ko vidimo, da vlada spolnuje drugim vse, nam pa daje vedno le brce. Radi tega se učimo od drugih energičnega nastopa do skrajnosti in uspehi bodo gotovo naši. Le na ta način bo mogoče posloveniti vse srednje šole na Kranjskem, v Celju, Mariboru, Celovcu, Gorici in Trstu, in šole Slovincem namenjene bodo v resnici tudi slovenske. Da smo v Avstriji edini kulturni narod, ki je brez lastnih srednjih šol, je temu kriva deloma tudi prepočasnost naših profesorjev v spisovanju slovenskih knjig. Saj je vlada že večkrat navedla to za vzrok in nam tako izvila orožje v boju za narodno šolstvo.

Veliko upanja v dosego naših ciljev imamo gotovo od novega državnega zbora, ki nam bo bolj naklonjen, ali predrzno bi bilo pričakovati od njega bogve kakih pridobitev, saj so nedavno pisali nekateri nemški listi, da bo treba „barantače za slovanske šolske zavode krepko prijeti za prste“, sicer bo nemško posestno stanje v nevarnosti. Kaj da pomeni to posestno stanje, vemo dovelj iz polpretekle dobe in nemška „Gemeinbürgschaft“ je še trdna. Ne vemo sicer, kako bo vnaprej, ali ob ugodni priliki bo treba zastaviti sile, da dobimo to, kar bi že davno morali imeti, če nam le nedostajanje lastnih učnih knjig ne bo delalo zopet težav.

Predvsem se bo treba oglasiti s staro in glavno našo zahtevo, za takajšno ustanovitev slovenske juridične in bogoslovne fakultete v Ljubljani. Če ne bode mogoče dobiti tudi za filozofično fakulteto potrebnih pripomočkov, se nam morajo priznati izpiti na zagrebški univerzi, a delati bo s podvojenimi silami na to, da se odpravijo ovire za ustanovitev slovenske filozofične fakultete v Ljubljani.

Skupno s hrvaškimi saborskimi poslanci naj se vpelje potem akcija za končno spopolnitev zagrebškega vseučilišča, z ustanovitvijo medicinske fakultete, namenjene vsem Jugoslovanom Avstro-ogrske, ki brojijo nad sedem milijonov. Že sedaj je število jugoslovanskih medicincev na avstrijskih univerzah zadosti veliko, da se mu mora ustanoviti potrebna fakulteta doma.

Takisto je tudi z jugoslovansko tehniko, za katero so pogoji z naše strani gotovo že dani in ni pomislekov proti nji. Z njo naj bi se združila še poljedelska visoka šola, ki je za umno povzdigo te naše stroke prepotrebna. Na teh centralnih jugoslovanskih učnih zavodih naj bi bil učni jezik hrvatskosrbski in slovenski, zavodi pa bi bili v Zagrebu.

Iz oči pa ne smemo pustiti še trgovske akademije, ki je za naš narodni razvoj in obstoj gotovo nekaj pogoj. Naša pozicija ob Adriji nam nudi vseh pogojev za narodnogospodarsko ukrepitev. Tekma za življenski obstoj našega naroda se bo gotovo šele pričela, ko si bodo hoteli

naši sosedje gospodarsko osvojiti Balkan in nam iztrgati iz rok zemljo z njenimi pridelki. Zato nujno potrebujemo trgovske akademije, ki nam bo dajala učenih voditeljev v domačem in prekomorskem trgovskem občevarju z drugimi narodi. Trgovska akademija v Trstu, v mestu naše bodočnosti, je slej ko prej ena glavnih zahtev našega naroda.

Nova doba dela se pričenja. Ne odstopimo niti za las od teh zahtev, ampak držimo se močnejše kot le kdaj gesla „Na naših tleh, naše šole!“

Ruska študentka.

V. M.

Narod, kjer študira razmeroma največ žensk, je, kakor splošno znano, ruski. Že lansko leto je prinesla „Zora“ malo statistično notico, iz katere sledi, da ima med evropskimi državami Rusija največ srednjih šol za ženske. Kaj je vzrok temu, da Rusinje tako rade študirajo, to bi bilo vrlo zanimivo preiskovati, tembolj, ko vidimo, da imajo temu nasproti Francozinje kaj malo veselja do vseučiliških študij.

Mnogo ruskih študentinj zapušča vsako leto svojo domovino in celi roji mladih deklet prihajajo na tuja, posebno francoska vseučilišča. Zlasti mnogo jih je v Lausanne in Genève ob Lemanskem jezeru. A tudi na drugih vseučiliščih se jih ne manjka.

Na Francoskem je postala postava ruske študentke, s skromnim nastopom, na katerem more le dober poznavalec odkriti znake jeklene energije, ki se skriva pod šibko zunanostjo, skoro popularna. Vzdeli so ji lepo, pitoreskno ime: oiseau de passage, ptica selivka. In res je nekaj sličnega med pticami selivkami, ki redno prihajajo in odhajajo vsako leto iz neznanih krajev, da ob času zopet odleté bogvekam, in med temi dekleti, ki so danes v Franciji, a čez leto v kakem skritej mestu Rusije, ali na Angleškem ali bogvekje, kamor jih pač žene neodoljiva sila; saj skoro bi rekel, vodi jih več čustvo kot razum, kakor lastavica sledi le instinktu, ko voli svoje bivališče.

Zanimivo je duševno stanje take mlade deklice. V nekem francoskem listu*) je izšel nedavno kratek člančič, spisani od uda slavne francoske Akademije, grofa Haussonville, ki, kakor je kratek, kaj lepo slika mišljenje neke mlade ruske prostovoljne izgnanke. Mi ga prinašamo v prevodu. Članek slôve:

Vkljub temu, kar sem slišal o njih od ruskih in francoskih profesorjev, bi bil vendar ne mogel prav razumeti duševnega stanja teh mladenk, ko bi ne bil imel posebne sreče videti večkrat stopiti v mojo sobo, ne skozi

*) Les Annales politiques et littéraires.

okno ampak skozi vrata, ene teh ptic selivk. To je bila, bolje rečeno, lastavica, ki se je vrnila. Vzgojena v Franciji, kamor je prišla še čisto mlada s svojo družino, postala je v Belgiji doktorica socialnih ved. Pozneje je prišla nazaj v Pariz iskat opravka svojemu času in svojim zmožnostim. Ko sem jo prvič videl, je imela ta lastovka s seboj zavoj z debelim rokopisom. To je bilo delo o Madame Staël, po vrsti kot filozofki, kot moralistinji, sociologinji, romanopiski, dramatiški pisateljici itd. itd. To delo, za katerega me je prosila, naj ji pomagam dobiti založnika, je zahtevalo na vsak način mnogo raziskavanj in pričalo o redki izobraženosti. Žal sem ji moral reči vključno temu, ko sem rokopis prečital, da, če je to delo že objavljeno v Rusiji, bi moralo brez dvoma odkriti rojakom mnogo novih stvari, temu pa da ni tako, kar se tiče nas Francozov, ki Mme. Staël precej poznamo, in da bi se le težko našel založnik, razven če hoče dati tiskati delo na svoje stroške. Na oblaku, ki je zatemnel za trenotek njene lesketajoče se mehke črne oči, sem videl, da sem ji storil hudo. Da bi umilil ta mučni vtisk, sem ji poizkusil pokazati nekoliko simpatije. Vprašal sem jo, kako smer kani dati svojemu življenju.

„Jaz se hočem posvetiti blagru človeštva“, je odgovorila.

„Kako?“

„S tem, da razširjam prave ideje.“

Nisem hotel iti tako daleč, da bi jo bil vprašal, katere so tiste prave ideje, ki jih hoče razširjati, kajti skoro gotovo bi ne bila imela enih misli in prav temu sem se hotel izogniti. Nežno sem ji izkušal dopovedati, da je ta načrt precej nedoločen in težko izvršljiv; da je življenje ženske, same, daleč od njene domovine, žalostno in da bi bilo morebiti bolj pametno za njo, da se vrne v Rusijo, kjer je njena družina pripravljena sprejeti jo, in da izkuša v svojem naravnem delokrogu storiti kaj dobrega. Toda ti sveti, nekoliko vsakdanji, to priznam, so ostali brezuspešni.

„Jaz nočem“, je odvrnila, „da bi bila delala zastoj.“

In čutil sem, da se pod njeno šibko vnanjostjo in gladkih manirah skriva neukrotljiva volja. Vendar sem nadaljeval:

„Ali vas ne obhaja nikdar, v gotovih trenutkih, žalost, ali nikdar ne izgubite zaupanja v svojo moč?“

„Seveda, kakor vsakdo; ali ob takih trenutkih imam eno misel, ki me vedno tolaži.“

„Katero?“

„Misel na smrt, ki napravi konec vsemu.“

Na ta ponosen in bolesten odgovor nisem izkušal ničesar odvrniti, ker sem prav tako malo hotel začeti filozofsko diskusijo kakor ravno prej socialno; ali ta bolesta ognjevitost, brez sence egoizma, mi je vdihnili veliko spoštovanje in, ko se je ta mala črna ptica, ki se je za nekaj časa spustila pred me, dvignila iznova v višavo, sem čutil, da se morebiti moti v svoji smeri, da pa bo letela vedno zelo visoko.

Pomen tujih jezikov in narodna zavest.

N. S.

II.

V zadnjem članku sem izkušal dokazati, da znanje tujih jezikov, posebno nemščine, nikomur ne škoduje, ako ga znamo paralelizovati s povzdigo narodne zavesti. Danes še par besedi o drugih tujih jezikih.

Ob vsaki priliki smo navdušeni Jugoslovani ali celo Slovani, ako pa pogledamo malo okoli sebe, vidimo, da jih niti hrvaški ne čita mnogo. Vsak izobraženec bi moral poznati vsaj ta najbližji bratski nam jezik. Hrvatska Matica izdaja vsako leto mnogo krasnih knjig, Slovenci jih dobimo za znižano ceno. Naj bi se posebno dijaki posluževali te ugodne prilike. Tu se dobi obenem zastoj pri prvi naročbi tudi hrvaško-slovenski besednjak, ki ima spredaj kratek pregled hrvaške slovnice. Sicer ta po mojem mnenju skoro zadostuje, kdor pa hoče dobiti natančnejši vpogled n. pr. za glagol, naj vzame kako obširnejšo slovnico, morebiti Marn ovo v nemškem jeziku.

Z učenjem hrvaščine je najboljše začeti in sicer zgodaj. Že v tretjem, četrtem, petem gimnazijskem razredu je čas za to. Kdor začne šele pozneje, ko je v šoli k temu prisiljen, v šestem in sedmem razredu, navadno zopet vse opusti in ne odnese veliko.

Hrvatje so edini narod, s katerim nam je mogoča poleg kulturne kdaj pozneje tudi politična edinost. Zato z žalostjo opazujemo, da vedno bolj ljubkujejo z Ogrji, kajti s tem se oddaljujejo od nas Slovencev, ki smo dobri Avstrijci in se nam čisto nič ne cede sline po kaki edinosti, dokler Hrvatje niso sami gospodarji na svoji zemlji. Upamo, da bo bolje, ko prodre tudi pri njih krščanska demokracija.

Premalo je zanimanja tudi za srbski in bolgarski jezik. Res nam nekako odtuji cirilica sicer tako sorodna jezika, vendar nas to ne opravičuje. Saj je srbsčina popolnoma enaka hrvaščini ter gospoduje z bolgarščino skoro po celem Balkanu. Ako se hočemo Jugoslovani med seboj spoznati, moramo čitati medsebojno, sicer ostanemo drug drugemu popolnoma tuji. Par časnikarskih sestankov pomeni sila malo, treba je trajne vezi. Zdaj se mi pa zdi, da n. pr. bolgarski čita med Slovenci morebiti par časnikarjev, pa še o teh resno dvomim. In vendar bo bolgarščina ne samo interesanten, ampak celo koristen jezik, ko izbruhnemo resni nemiri v Macedoniji. Razprav o bolgarski literaturi etc. zelo pogrešamo po naših časnikih. Naj bi se vendar kdo začel za to zanimati!

Češčina nam je zanimiva, ker so Čehi brez dvoma najbolj izobražen in v marsikaterih ozirih najvišje stoječi slovanski narod v Avstriji. Čehi so nam tudi simpatični po svojih zastopnikih v državnem zboru, česar žalibog ne moremo trditi o Poljaki. Od Čehov se moremo učiti narodnega navdušenja, narodnega ponosa in narodne podjetnosti. Škoda, da mnogi slovenski visokošolci v Pragi stojijo preveč pod Masarykovim vplivom ter rajši posnemajo slabe kot dobre plati češkega življa. Naravnost nerazumljivo pa nam

je, kako morejo zavedni slovenski dijaki med narodno tako probujenimi Čehi postati mednarodni socialni demokratje.

Za češčino priporočam kratko, v hrvaškem jeziku pisano slovnico Stjepana Radića, ki se dobi za par desetec v Zagrebu. Slovenska od F. Marna je odločno predolga ter ni praktična.

Poljščina je najelegantnejši slovanski jezik, pa tudi nam Slovencem najtežje razumljiv. Ponaša se s svojo blagoglasnostjo in veliko literaturo. Kdo ne pozna Sienkiewicza, Mickiewicza etc.

Pomen ruščine se po mojem mnenju precenjuje, dasi se uči in čita premalo, kajti ruska literatura uživa svetovno priznanje in ruščina je tudi eden izmed najimenitnejših trgovskih jezikov. Vendar se pa od Rusov, izvzemši leposlovja, ne bomo veliko naučili. Za ruščino priporočam Asbóthovo (nemško) slovnico.

Premalo je pri nas zanimanja za velike svetovne jezike.

Najimenitnejši med temi je brez dvoma angleščina, jezik svetovnega morja in svetovne trgovine. Angleška literatura bi silno razširila naše obzorje, če bi jo čitali tudi v izvirniku. Angleška poezija, ki silno rada opeva morje ali pa gore, se nam zdi kot domača in prikupljiva. Angleščina je tudi jezik Amerike, kjer se razvija jako zanimivo gospodarsko in socialno življenje, kjer je tudi toliko naših rojakov. In vendar nam je tako tuja!

Blagoglasna francoščina je občevalni jezik takozvanih boljših krogov po celem svetu. Žalibog, da nam je znana v nemških prevodih le slabša literatura, klasikov in boljših pesnikov in pisateljev ne poznamo.

Laščina je neobhodno potrebna vsem, ki hočejo kdaj delovati v Primorju. Pa tudi za druge Slovence je morebiti celo večjega pomena nego francoščina, ker nam je tako blizu. Kdo si n. pr. ne želi čitati v izvirniku Danteja! Zato brž Mussafijevo laško slovnico v roke, če se tudi za vse druge jezike ne zmeniš.

Poduk modernih jezikov bi se moral intenzivnejše gojiti po naših srednjih šolah. Grščina ni vredna truda, ki se zanjo porabi, mesto nje naj bi se uvedla francoščina ali laščina. To bi se bilo že zdavnaj zgodilo, če bi ne bilo profesorjev za klasične jezike po vseučiliščih, kajti v praktičnem življenju se grščina ne rabi nikjer, um bi se pa ravno tako lahko bistril s francosko slovnico, ki ni nič manj zavita.*)

Tovariši, dijaki, učimo se tujih jezikov, da ne bomo navezani samo na nemščino. Učimo se slovanskih jezikov, da se navzamemo slovenske zavesti in narodnega poguma, videč kako krasne umotvore so si znali ustvariti naši krvni bratje, kako so se znali navduševati za delo v korist svojemu narodu (Pr. Kollár, Slavy dcera).

Tovariši, ki ste še v srednji šoli, obiskujte pridno tuje jezike, kjer se podučujejo kot prosti predmeti, učite se jih resno. Potrebovali jih bodele pri nadaljnjih študijah, ako hočete res znanstveno delovati, čitanje pesniških del velikih narodov vam bo osladilo marsikatere urice.

*) Opozoriti moramo, da je to mnenje tovariša, ki se nam nikakor ne zdi neoporečno.

Tudi na vseučilišču je še čas. Posebno opozarjam t. medicine, naj si s tujimi jeziki odpro pot po svetu. Učite se angleščine, francoščine, potem pa proti jugu, v Egipet, kjer je bogato polje za vas.

Dobra metoda za priučitev tujih jezikov so pisma Toussaint Langenscheidtova (nova po 27 M, dobe se v velikih knjigarnah, antikvarično ceneje, posamezno pismo po 1 M), ki so izšla za vse velike svetovne jezike. Sicer so pa vse slovnice dobre, če niso prekratke, ako so pregledne ter imajo dosti vaj za prestave; izgovarjavo je pa treba slišati, jaz vsaj za svojo osebo ne verjamem, da bi se kdo mogel naučiti popolnoma pravilne angleške ali francoske izgovarjave samo iz knjige, najsi bo še tako dobra.

Učiti se ne sme več jezikov naenkrat, da človek ne meša, ampak drugega za drugim, kajti le tako jih moremo res obvladati.

Sami pa ne vemo, kako bomo prosto zadihali, kadar se otresemo tudi v leposlovju in znanstvu samo nemških del, samo nemških virov in ni dvoma, da se bo na ta način silno dvignila tudi naša narodna zavest.

Študent Maks!

Spisal Ivo Česnik.

Ni posebno zanimiva ta historija. Dogaja se vsak dan in vsak dan hodimo mimo takih ljudi, kot je bil študent Maks; vidimo jih in zmigujemo z rameni: „Tako je. Kaj hočemo?“ Vendar bom napisal to historijo in zgenil morda kako srce v žalostne misli.

Maks je sedel tam za vasjo ob potoku in gledal v bistre valove pod seboj. Jesen je vladala v deželi in solnce je sijalo s tistim rumenim, otožnim sojem po brdih in gozdovih. Zavel je tih, komaj slišen vetrič in zašumelo je listje z drevja in se spustilo v velikih kolobarjih na tla. Preko vse narave je vela ena velika pesem. Zdelo se je, da šepetajo tajne sile svoj mogočni, a obenem onemogli confiteor o minljivosti.

Maks je pogledal tje proti mlinu, ki je stal kot zaklet v zatišju košatih orehov in hrušk. Ropotala so kolesa in voda se je pršila ob velikem hrastovem kolesu v tisoč kristalnih kapljic.

Zakašljal je tedaj Maks in globoko vzdihnil. Ozke prsi so se za trenotek razširile, da se v prvem hipu še bolj zožijo.

„Danes je dolgo ni. Kod vendar hodi Minka?“

Odprl je knjigo, ki je ležala poleg njega, in začel čitati.

„Ne morem čitati. Vrag vedi, kaj mi je. Jezen sem, da bi vse potrl.“

Zježile so se mu obrvi in pobledel je še bolj že itak blede obraz.

Začule so se tedaj lahne stopinje in prišla je mimo mlinarjeva hči Minka.

„Dober dan, Minka! Kam pa greš?“

„Repše grem brat za svinjo po stari navadi. Ali ste že kaj boljši, gospod Maks? Revček, čemu sedite v senci? Na solnce pojdite!“

„Minka, ti ne razumeš tega. Koliko si stara?“

„O Vseh svetih jih bom šestnajst.“

„O Vseh svetih? In jaz jih bom o Božiču dvajset. Minka, ali še cveto rože na tvojem oknu?“

„Gospod Maks, ne cveto več. Včeraj so ovenele. Z Bogom, moram iti, da se ne ujezi oče.“

„Z Bogom, Minka!“

Odšla je in Maks je gledal za njo z žalostnim pogledom. Ne ume ga revica in on ji ne reče jasne besede, ker se boji, da pobegne in ne pride nikdar več pred njegove oči.

Legel je Maks po travniku na hrbet in se zagledal v koprenaste oblake, ki so se vozili po nebu kot lahne barke po sinjem morju. Otožno mu je bilo v duši. Če se je vprašal, zakaj, ni našel drugega odgovora kot neprijetno in otožno pesem o izgubljenem življenju.

Vstal je in se napotil proti vasi. Stopil je tisti hip oče mlinar na prag in se ujezil, ko ga je zagledal.

„Že zopet hodi tod okrog ta sušica in stika za dekletom. Nič bi ne škodilo ti gosposčini, če bi mu kdo prerahljal kosti.“

Zapretil je oče mlinar s pestjo in izginil v mlin. Maks ga ni zapazil in je počasi nadaljeval svojo pot in premišljeval o izgubljenem življenju.

Šla je tiha jesenska pesem preko polja. V deklških prsih se je porodila in izginila tam daleč v gozdu. Čul se je od tuintam kak ptičji glas, šelestelo je listje na drevju, ki je stalo samotno v gručah in povešalo svoje veje, kot bi žalovalo za svojim krasom.

Maks se je zamislil.

„Tak sem kot nekdanj! Stare kože še nisem slekel. Mehko srce, neodločnost in bojzljivost — s tem sem označen. Zakaj je vzplapolal ogenj iznova v mojem srcu. V pogubo mi je. Toda v meni ni tistega, ki bi reklo: „Principiis obsta!“ Toliko starega in ničevega se me drži.“

Spominjal se je preteklosti. Očeta ni poznal. Umrl mu je, ko je bil star eno leto. Mati ga je vzgojila brez krepke odločnosti in poguma mu ni vsadila nikoli v srce. Tega mu je nedostajalo pri študijah. In nagibal se je semintje, kakor je zapihal veter. Bil je kot čolnar brez vesla sredi burnega jezera, ko vse kipi in se vzpenjajo valovi čez brod. In pogrešal je energije ter denarja. Zato se je moral zadovoljiti s slabim stanovanjem, ničvredno hrano. Še poučevati je moral in prodajati svoje moči za nekaj grošev. In v šoli so mu sčasoma ubili še tisto malo energije, ki jo je imel. Prišli so tisti nemirni dnevi, ko mu je srce zahrepenelo po nečem neznanem. Ljubezen je začela glodati njegovo dušo, strastna in globoka ljubezen brez nade, neumna ljubezen. Hodil je v gledališče in se zaljubil v igralko Marto. Ni je mogel pozabiti. Začel je bledeti in postajati zamišljen pri knjigi, začutil je v sebi bolezen in odšel. Stiskalo mu je srce in izlival je bol in otožnost v pesmi. Ali Maks je imel nesrečo, nihče mu jih ni hotel sprejeti.

Slika za sliko se je vrstila pred njim in moja dolžnost bi bila, da bi verno orisal te slike. Toda to prepustim čitateljem, da sami storé, saj poznajo študentovsko življenje, bedo in razmere, v katerih žive.

Nad poljem je zakraka! vran. Maks se je zdrznil in zakašljaj, da je moral obstati. Tam s pašnika se je čula pastirska pesem in siv dim se je valil proti nebu. Nebo se je potemnilo in solnce se je skrilo za oblake.

Tako življenje je živel študent Maks.

Nekega dne se je zglašil pri njem prijatelj Gaber. Bil je zdrav, krepak fant.

„Kam pa ti, Gaber?“

„Na Dunaj grem študirat. Mimogrede sem se glasil pri tebi, da te poprašam po zdravju.“

„Pustiva to! Ni vredno, da bi govorila. Saj me vidiš.“

Posilil ga je kašelj.

„Takle sem. A saj sem kriv.“

„Prijatelj Maks, tudi drugi so krivi. Mnogo gnilega je pri nas, kar nas ugonobi, če ne začnemo s krepkim zdravlilom. Poznam ljudi, ki so uporabljali to zdravilo in zdaj so možje.“

„Jaz sem bil mevža in ostanem mevža.“

„Veseli me to, da jasno poveš resnico.“

„Čas je, da odkrijem prijatelju svoje srce. Govorim najprej o sebi — Ali sem poznal kdaj samega sebe, ali sem se študiral, brskal po kotih svoje duše, kjer so hranjeni zakladi? Ali sem se postavil na krepke noge, da bi si ustvaril vzore in nazore? Vzgojil sem se kvečjemu, da navijem stroj in ga poženem. Toda ne pomislim, da gonim stroj. Morebiti vem, da žive ljudje še kje drugje kot v naši dolini? Znano mi je, da je živel nekoč neki Goethe, da je bil največji nemški pesnik, da je pisal tointó delo tegaintega leta; da je imel tolikointoliko ljubíc, ki so se imenovalé takointako. Tudi njegove proizvode poznam. Tega pa ne vem, ali je bolj tečen krompir ali kisla repa. Odkritosrčna beseda — postal sem idiot po svoji in tuji krivdi. Veliko idiotov poznam, največ med inteligenco in tisti ljudje mislijo, da so prebrisane buče, da se jim mora vse klanjati. To nas ugonobi, prijatelj Gaber. Zgodilo bi se pa lahko, da bi talenti vzklili in narod vzrastel. Kake potence leže v njem! Najbrže knalu umrjem. Nekaj mi je v tolažilo, čeprav sem mlad: svojega idiotstva ne bom prodajal.“

Mnogi gredo v tujino zdravi in krepki. Morda se vrnejo bogati duševnih zakladov v domovino, morda otopeli, morda z uničenim življenjem. Drugi gredo v tujino s potrto dušo, pa se vrnejo odločni in zdravi, nekaj jih ostane idiotov, nekaj jih zamre. — Zakaj tako umiramo, da se ti milo stori, kaj misliš, Gaber?“

„Stvar je lahka. Ne mori nas samo glad, tudi ne slabo stanovanje, tudi ne mestni prah. Majhni smo in malenkostni, Maks, duše so razdrte in trepečejo v bolesi. Saj me razumeš? To je pa najhujša bolezen. Na tej si bolehal in bolehaš tudi ti. Čemu talent, pridnost, študiranje čez polnoč, če si bolan. Pojdi in ozdravi se! Ti si začel žalibog prepozno. Tudi te ne ozdravi samo zdravnik, moraš se sam. — Zakaj nisi hodil in ne hodiš najbrže zdaj v veselo družbo, zakaj si verno igral vlogo filistra — starca? Takih šem je mnogo na svetu. Mislijo, da jih sovraži vse, obupavajo in obupavajo, dokler ne uvidijo, da so ob prepadu.“

Tedaj je navadno prepozno. Ne rečem s tem, da ni tudi resnih bolnikov brez razdrte duše.“

„Naj bo kakor hoče. Vem dobro to, da so mi ubili energijo, prijatelj! Lepe so bile sanje o gradovih, a brezplodne in neumne, lepa je bila gledališka igralka Marta, a jaz sem bil norec, ker sem jo ljubil. Življenje pluje mimo nas, mislimo ga pograbiti z rokami kot otrok igrače, pa spoznamo, da igramo smešno komedijo. Čemu sem študiral čez polnoč, čemu sem stanoval v umazani luknji, čemu sem stradal in si trpinčil čreva s slabo hrano, čemu sem poslušal profesorske sitnosti, ki so umorile jasni polet, čemu sem pel zaljubljene pesmi? Ne vem.“

„Pravil sem ti že davno, Maks, da je smešen tvoj idealizem in da ga prav ne umevaš. Nikoli nisi poznal srednje poti. Kdor jo pozna, ta je velik. Razvijaj duševne in telesne sile v pravi harmoniji, to mi je bilo geslo, ki obsega v sebi vse potrebno. Kdor tako dela, ne postane mehkužnež, ki ima v meglo zavit razum in je duševno len. Taki so ljudje brez energičnega dela in moške volje. Kritikujejo in majejo svoj jezik, da bi se zasmejal otrok, ki je ravnokar še kričal v zibel.“

Tako sta se pogovarjala pozno v noč.

Drugi dan je odšel Gaber in ni nikoli več videl Maksa.

Še mesec dni je pohajal za vasjo in se ustavljal okrog mlina, govoril z Minko in jezil tako očeta mlinarja, potem je legel in ni več vstal.

Zunaj v naravi je postalo pusto. Sive megle so se vlačile prav pri tleh in potok je šumljal ob vasi svojo staro pesem.

Tiste dni je prišla med drugimi po slovo tudi mlinarjeva Minka.

„Z Bogom, gospod Maks!“ jerekla in mu gladila lase, ki so silili na čelo.

„Z Bogom, Minka! Ali se me boš kaj spominjala?“

„Bom, bom“, je reklo dekle in zaihtelo sam bogve zakaj. Človeška duša je čudna.

Drugi dan je umrl Maks.

Beseda o naših literarnih razmerah.

Leopold Lénard.

Po mojem mnenju imamo Slovenci neko napako, ki večkrat škodljivo vpliva na razvoj našega narodnega življenja sploh in literature še posebej: Mi hočemo dobiti vse hitro in po ceni, z malim trdom in z malimi žrtvami naših materijelnih, fizičnih in duševnih sil. Jud prodaja hitro in po ceni, zato se pa njegovo blago sicer lepo blišči, toda hitro obrabi. In kakor Jud ne ljubi, ako kdo preveč natančno ogleduje njegovo blago, in skuša preveč kritičnega kupca zbegati in oglušiti z usiljivim hvaljenjem, tako tudi pri nas ni všečno, ako kdo kritikuje naše slovstvene razmere, s katerimi sicer ne goljufamo naivnih kupcev, pač pa sami sebe in ljudstvo. Ker pa vseeno mislim, da more javen raz-

govor o naših literarnih razmerah le koristiti, hočem tu podati nekaj misli, ki so mi tu in tam nehoté prišle na um.

1. **Naš narod čita jako malo.** Naš narod nikakor ne hlepi tako po berilu in ga ne požira tako slastno, kakor si to včasih predstavlja. Pogledjmo samo, s kako težavo da bore krajcarje za knjigo ali za časnik. Fantje pojdejo v nedeljo v krčmo in bodo pili skupaj če treba več ur, celo popoldne in še precejšen del noči in zapili morda nekaj petakov. Toda pridi kdaj k enemu izmed teh, drugače dobrih in poštenih fantov — jaz govorim namreč tu samo o dobrih in poštenih — in mu reci, naj si naroči za celo leto „Slovenca“. On te bo pogledal, kot bi se iz njega norca delal in se v najmilejšem slučaju odrezal: Bral bi ga še, a mi smo revni ljudje in za to ni denarja. Toda drugo nedeljo bo morda spet zapil desetak. Ako kdo zakadi na dan po pet krajcarjev, to ni noben poseben strošek, toda vsak dan dnevnik kupiti — — — to še ni za nas, je samo za gospodo, dasiravno drugače vsakdo tako rad posnema gospodo.

To ni samo lastnost našega preprosteга, dobrega ljudstva, da ima tako malo simpatij do knjig. Z našo „purgarijo“ in inteligenco ni veliko boljše, če ne še slabše. Naš inteligent in polinteligent je v svoji večini blago jako dvomljive vrednosti. Na eni strani je napuhnen do blaziranosti, na drugi pa spet nizek, brez idealov. Njegova izobrazba je primeroma jako majhna, ker je njegov edini ideal bil, dobiti košček belega kruha v državni službi in čas, ki mu je preostajal od pripravljanja na izpite, je porabil ali na počitnicah doma pri kosi in motiki, ali pa po knajpah in pri deklah. In vendar je strašno ponosen, ker stoji visoko nad svojimi vsakdanjimi kolegi, hlapci in pastirji. Tak človek gleda prezirljivo doli na knjigo, ki mu je samo potrebno zlo, da se z njeno pomočjo pride do državnih jaslí. Še slabša v tem oziru je naša takozvana meščanska inteligenca ali „purgarija“, obrtniki, trgovci itd. A se dobe povsod, splošno se pa more reči, da ima naša literatura med njo malo prijateljev. Žena pije kavo, mož pa cviček in kadar ni družega opravila, obira vsak po svoje sosede in prijatelje. Rad si naroči kakšno „Tagespost“ ali kaj podobnega, ali pa se mu valja kak raztrgan nemšk roman po mizi, da bi ljudje vedeli, da zna nemško; pri inteligenci si izposojuje „Narod“, da bi pokazal, da tudi on spada k inteligenci. Brez dvoma izda največ za knjige in časnike pri nas še duhovski stan, toda čitanje vedno ne odgovarja tu kupovanju.

Da je med našim ljudstvom primeroma še jako malo zanimanja za knjigo in časnik, se vidi iz tega, ker se knjige tako slabo razprodajajo in imajo časniki tako malo naročnikov. Novo izšle knjige se proda po kakšnih 300 izvodov in pozneje, v teku let, še kakšnih 200. Večje popraševanje je redkost. Pri tem se mora pa še vpoštevati, da se pri nas sploh jako malo knjig tiska. Ako odštejemo ponatise, zbrane spise, zbirke, poročila in druge manj važnje reči, moramo reči, da je pri nas nova knjiga izvanreden, redek pojav. Resno se more vzeti pri našem računu v poštev ravno perijodično slovstvo.

(Dalje sledi.)

Iz „Zarje“. Dne 25. decembra 1906 je predaval tovariš Erman v delavskem bralnem društvu v Kamni gorici o „Gregorčiču“, dne 6. prosinca 1907 ravnotam: „Bolniške podpore za delavce“. Dne 6. prosinca t. l. je govoril na Gregorčičevi slavnosti v Katoliškem izobraževalnem društvu v Olševku nad Kranjem tovariš Milač o „pesniku Gregorčiču“. 19. prosinca t. l. je tovariš Kovač razvil na priateljskem sestanku sliko o „Rousseaujevi družabni pogodbi“. Zadnji čas deluje v društvu „klub za proučevanje dijaških razmer.“ Načeluje mu tovariš Puntar.

Delo v „Danici“. V društvu deluje socialni klub, za katerega rase zanimanje. Vsak teden ima redno razprave. Tudi časnikarski klub vrlo napreduje. Predaval je tovariš Pregelj: Gregorčič in njegov svetovni nazor; tovariš Rasberger: Pomen in vpliv časopisja; tovariš Kemperle: Goriške razmere; tovariš Justin: O kili. Referiral je tovariš Božič o knjigi: Der Panslavismus. Isti je uvedel razpravljanje na rednih diskusijskih večerih z referati: Zveza slovanskega katoliškega dijaštva; Naše bodoče delo. Uspela je tudi misel razpravljati ob nedeljah v društvu o aktualnih vprašanjih, tovariš Božič je vpeljal prvo tako diskusijo o družbi Sv. Cirila in Metoda.

„Straža“ na Dunaju kaže na lepe uspehe. Na občnem zboru si je društvo izvolilo z velikim navdušenjem za častnega člana tovariša Bajuka, ki vodi petje in tamburanje, ima največje zasluge za prosopeh društva ter povsem zasluži nenavadno odlikovanje, na katerem mu iskreno častitamo. Izborna se je posrečila februarjeva zabava, obstojča iz koncerta in plesnega venčka. Sijaj večera sta

bili zlasti izborna proizvajani skladbi tovariša Bajuka za tamburanje: Vrbniče nad morem — in Na Gorenjskem je fletno...; prva izbira hrvatskih, druga slovenskih narodnih pesmi, dalje sviranje tovariša kons. J. Premrla, zlasti njegova skladba: Allegro in presto; burno odobravanje je žel tudi tovariš Robida s svojim solopetjem. Kot „Danica“ tako je tudi „Straža“ stopila v ožjo zvezo s tukajšnjimi kat. Čehi zlasti z delavci združenimi v „Jednoti sv. Metoda“. V „Stražo“ zahajajo tudi tov. Hrvati, videli smo že tov. Srba in Poljaka. Naj „Straža“ i nadalje brani slov. narodnost, bodi mili dom Slovencev v tujini. —č

„Česká Liga Akademická“ v Pragi, naše bratsko društvo, je imela svoj I. reprezentacijski venček pod protektoratom g. barona Parisha. Ples je posetil in mu dalje časa prisostvoval tudi eminenca knez-nadškof Leo pl. Škrbensi v purpuru. Izmed jako odličnega občinstva naj omenimo kneza Lobkovicza, grofa Mensdorff-Pouilly, prorektorja češkega vseučilišča državnega poslanca dr. Hrubana. Opravičili so svojo odsotnost protektor, namestnik grof Coudenhove, general pl. Czibulka, grof Schönborn, rektor češke univerze, praški župan i. dr. Tovarišem Čehom iskreno častitamo na procvitu njih mlade organizacije!

V Gorici se je oživilo med bogoslovci že pred leti obstoječe društvo. Le ime „Večernice sv. Alojzija“ se je izpremenilo v „Akademijo sv. Karla“. Društvo ima namen gojiti vse moderne znanosti, osobito pa sociologijo. Predavanja se vrše vsak teden enkrat. Udje so vsi slovenski in hrvaški bogoslovci centralnega semenišča.

Listek.

Prirodnoznanstvo in svetovni nazor. Ako premotrimo sodobne naravoslovce, tedaj opazimo med njimi dve značilni struji. Prva, katera se kristalizuje okoli znanega naravo-

slovca Ernest Macha, stoji na strogo pozitivnem stališču in zavrača odločno in načelno vsako vmešavanje v metafiziška vprašanja. Po mnenju teh naravoslovcev je naloga znanosti

skrbeti za to, da se doseže kolikor mogoče priprosta metoda, po kateri bi se dala opisati in očrtati posamezna dejstva. Kakor pa se odlikuje ta struja po svojem odporu proti metafiziki, tako je v drugi jasno izražena neomejena želja, v vsako stvar vmešavati metafiziko. V tej je dosegel prvenstvo znani Häckel, ki je z nekoliko nedokazanimi trditvami in z držnimi nelogiškimi skoki ustvaril svoj sestav o „naravoslovnem svetovnem nazoru“. A ker se prva struja upira metafiziki in filozofičnim sestavom tega ali onega svetovnega nazora le radi tega, da bi obvarovala posamezna naravoslovna vprašanja škodljivega vsevanja raznih nedokazanih teorij, ni zbudila s tem svojim principijelnim stališčem skoro nobenega odpora. Vse drugače je pa to pri drugi. Ta je naletela na najhujši odpor, ki si je zdaj priboril že vsestransko priznanje. Vsi resnejši misleci soglašajo v tem, da je nedopustno govoriti o svetovnem nazoru naravoslovca. Zaslužni botanik in apologet Eberhard Deunert se je v tem oziru izrazil sledeče: „Nezmislno je govoriti o svetovnem nazoru modernega naravoslovca, kakor bi bilo nezmislno, ako bi hotel kdo govoriti o svetovnem nazoru modernega jurista; kajti ne kakor naravoslovec, ne kakor jurist si ustvari posameznik svoj svetovni nazor, ampak kakor človek in filozof.“ Prepričanje, da je edino to stališče pravo, si pridobiva vedno več privržencev. Jasen dokaz temu je pač, da so na letošnjem svojem zborovanju, ki so ga imeli naravoslovci in zdravniki v Stuttgartu, povabili filozofa Theodora Lippsa, da bi jim predaval o temi: „Prirodnoznanstvo in svetovni nazor“. Odrekli so se tako govora v slogu naravoslovca Häckelijanca Ladenburga, ki na temelju gotovih naravoslovnih resnic ustvarja svoj naravoslovni svetovni nazor, ne da bi se zaglobil v neštevilno metafiziških, etičkih in verskih vprašanj, na podlagi katerih mora še le svoj prirodnoznanstveni sestav razviti v svetovni nazor.

— 1 —

Slovenski slušatelji na visoki šoli za zemljedelstvo na Dunaju snujejo akademsko društvo „Kras“. Društvo bode nepristransko in ima namen pospeševati strokovno izobrazbo svojih članov ter zastopati njih koristi napram akademskim oblastem omenjene visoke šole. Zadnji smoter hoče doseči z osnovanjem strokovno-znanstvene knjižnice in čitalnice, s poučnimi predavanji in izletji. Redni člani bodo slovenski slušatelji, kot izredni

lahko tudi drugi slovanski slušatelji visoke šole za zemljedelstvo na Dunaju. A. Š.

S poljedelske visoke šole na Dunaju.

Kot je znano, je ta šola edina svoje vrste v naši državi. Je nekaj takih visokih šol na Francoskem, nekaj v Italiji, največ pa v Nemčiji, kjer so pa tako zastarele, da je neki profesor — bilo je v Prusiji — spisal knjigo, kjer se norčuje iz konservativnega sistema na dotični visoki šoli. Naša poljedelska visoka šola pa je zato na dobrem glasu, ker se v vseh treh oddelkih (t. j. gozdarskem, poljedelskem in kulturno-tehniškem) zelo gleda na inženirska dela. To velja posebno za gozdarsko in poljedelsko stroko, tako da je vsak absolvent teh dveh strok kolikor toliko usposobljen, da zmaguje v službi manjša inženirska dela. Sploh pa priporočujemo onim, ki se menijo posvetiti študijam na tej šoli, da bi se oprijeli v večji meri tretjega oddelka, t. j. kulturno-tehniškega, ali vsaj poljedelskega, kjer prevladuje matematični študij. To pa posebno iz naslednjega vzroka: Sedaj se bo najbrže popravil stari kataster ali uredil prav nanovo, zato pa bo treba nekaj tisočev delavcev-geodetov, katero delo bo trajalo tudi par desetletij; torej se bo lahko dobila služba, posebno ker se bo oziralo na večše jezika dotične dežele, mej tem ko je na gozdarskem polju vse prenapolnjeno. V tem smislu se je izrazil tudi visokošolski profesor geodezije Tapla. Kdor se želi kaj več informirati o tej šoli, naj se obrne na uredništvo! Fl. B.

Świat Słowiański, mesečnik, posvečen slovanoznanstvu in pregledu slovanskih vprašanj s poljskega stališča, se bavi v svečanovi številki obširno z zadnjo številko „Zore“. Med drugim piše: „Vsebina je resna; tu ni onega bombasta, ki je značilen navadno za liste te vrste“. Potem navaja posamezne članke; posebno pozornost pa posveča članku L. Lénarda „Naše gorje“, kjer se nasvetuje slovenskim dijakom, naj bi študirali v Krakovu. List navaja po „Zori“ vzroke, ki govorijo za to in pravi nazadnje: „Ne bomo se delali skromne, z veseljem sprejemamo to pohvalo, kajti dvoje pokolenj je delovalo na to, da bi Krakov postal ognjišče poljske misli, sedaj bomo pa radi delovali na to, da postane mesto Piastov in Jagielonov ognjišče, sipajoče iskre po celem Slovanstvu. Tihi in hladni na videz, deloyaje v resnem združenju, Vas ne bomo pitali z milo zvenečimi besedami, ne odpravimo Vas z „vzajemnostimi“, ne bomo Vas dolgočasil

z govori, Vam v zabavo ne priredimo nobenih demonstracij, zato se pa — hočemo z Vami posvetovati, kakšna sredstva se morajo uporabiti, da se obnovi češko državno pravo, da se slovenske dežele združijo v zedinjeno Slovenijo in da troedino kraljestvo ne bo samo fraza v govorih in napitnicah. Prirejati manifestacij ne maramo, ker za to nimamo časa. Vsakega izmed Vas, ki preživi nekaj časa med nami, lahko pozovemo za pričo, da v resnici nimamo časa prirejati političskih zabav, ker imamo polne roke dela. Zato je naše notranje življenje enostavno in naše mesto na videz nekako dolgočasno, s čimer se pa sprijazni oni, ki pride sem ne radi zabave. Slovenska mladina lahko pričakuje sredi nas najboljšega sprejema. Pridite pod Wawel, delat skupaj z nami za skupno prihodnost. Tudi mi se hočemo spoznati med seboj; toda najraje se spoznavamo... pri delu.

V.

Rusinsko dijaško vprašanje. Znano je, da poudarjajo Poljaki poljski značaj lvovskega vseučilišča, Rusini pa zahtevajo istih pravic zase. Posledice so vedni prepiri in demonstracije. Ker se je v januarju t. l. prepovedalo Rusinom zborovati na vseučilišču, so ti to storili, demonstrirali in razbijali po vseučilišču. Čez osem dni so aretirali 116 rusinskih dijakov. 10. februarja se je vršil na Dunaju protestni shod proti postopanju akademičnega senata in oblasti za rusinsko vseučilišče in akademično svobodo. Rusinom gre lastno vseučilišče, to je gotovo in to priznavajo Poljaki sami, na drugi strani pa Poljakom ni oporekati, ako zahtevajo lvovskemu vseučilišču poljski značaj. Glede kršene akademične svobode je težko zavzeti stališče, ker trde Poljaki, da se je naznanilo dijake oblasti, ker so prihajala na profesorje pretilna pisma, Rusini pa sumničijo, da so utegnili tista pisma pisati Poljaki sami. Ta utis smo odnesli o razmerah s protestnega shoda. Značilno je dalje, da je bil referent le en Rusin, ki je opisal boj Rusinov za obstanek, drugi so bili dr. Harpner, ki je razmotril zadnje dogodke, zlasti aretacijo s pravnega stališča, dalje bivši drž. poslanec Pernerstorfer (soc. demokrat) in dr. Ofner (žid), ki sta napadala zlasti poljsko šlahto in obetala Rusinom boljšo prihodnost v ideji (soč.) demokracije in enakosti. Pernerstorfer je dejal, da je tiranstvo Poljakov v Galiciji za 200% hujše nego Prusov nad Poljaki.

Zakaj ni vzel primere iz zgodovine boja Slovanov proti Nemcem. Da iščejo rusinski bratje pri judih in internacionalnih soc. demokratih pomoči, nas je bolelo. Klici „to je agitacija za soc. demokracijo!“ — „Kaj treba Judov?“ so bili često čuti. Ko je hotel češki jud govoriti v imenu Čehov, ni mogel vsled nastalega hrušča. Poljaki so priznali upravičenost zahteve rusinske univerze, a popravljali so izvajanja Rusinov kot enostranska.

Češko akademično društvo je sklicalo zastopnike slovanskih akad. društev, da bi priredila veliko demonstracijo v prilog rusinskemu vseučilišču. Priprave so se razbile, ker so izjavili Rusini, da pričakujejo več pomoči od Nemcev kot od Slovanov, zastopnika „Danice“ sta izstopila iz odseka, dokler stoji rusinsko društvo „Sič“ na označenem stališču, isto so storili tudi Čehi. Pač pa obstoja komite še vedno radi manifestacije za slovensko, drugo češko in bržkone tudi rusinsko vseučilišče v maju. Da se Slovani medseboj bolj spoznamo, bodo odslej vsak prvi petek v mesecu sestanki, bržkone v društvu „Bukovina“ VIII, Florianigasse 38, kjer se tudi vrši prihodnji sestanek 1./III.; obravnavalo se bo ukrajinsko vprašanje. — Odsek je tudi sklenil priporočiti v podpis resolucijo, ki graja nastop bolgarske vlade in izraža dijakom in profesorjem priznanje in zaupanje.

Maloruski slušatelji lvovskega vseučilišča, tudi bogoslovci, so izjavili pri imatrikulaciji — slavnostnem sprejemu na vseučilišče — po svojih zastopnikih, da ne prisostvujejo slavnostnemu aktu, ker se čita zaobljuba le v poljščini. Nato so ostavili dvorano. Malorusi nimajo v Avstriji lastnega vseučilišča, temveč le nekatere maloruske stolice na lvovskem, a poslovni jezik je po zakonu le poljski.

Predavanja zdravnikov o seksualnih problemih je sklenil prirejati mestni svet v Draždanah za abituriente gimnazij in realnih gimnazij posebej ter realk posebej. Poset je dovoljen le, če privoliijo starši, pristop imajo tudi očetje. Eno najvažnejših vprašanj v pedagogiki je, kako razkriti razvijajoči se mladini seksualne skrivnosti, zavite v nekako mistično meglo. Pred časom je „Slovenski učitelj“ obravnaval to vprašanje, stori se v tem oziru v šoli nič ne, ampak se prepusti slabi tovarišiji, ker se tudi rodbina navadno izogiblje odgovoru!